

„Învață să trăiești cu Ursul la ușă”

– România și securitatea energetică europeană -

Autor: Robert Uzună

- rezumat -

Scopul acestui raport este de a prezenta subiectul Securității Energetice Europene din perspectiva României, luând în considerare interesele sale specifice și în același timp rolul său de susținător constant al unei abordări europene comune în acest domeniu.

Pentru a construi argumentele principale, raportul trece în prima parte prin concluziile și argumentele elaborate de IEA – *International Energy Agency*, EIA – *Energy Information Administration* și prin cele ale Comisiei Europene – Direcția Generală Transport și Energie (DG TREN). A doua parte analizează opțiunile aflate pe masa decidenților europeni și români, cu plusurile și minusurile fiecărui proiect major: Nabucco, South Stream, White Stream, White Stream II, importul de gaze lichefiate din Qatar, alternativa nucleară ș.a. Partea finală a raportului analizează cazul României și propune o strategie de fructificare a **așilor nefolosiți din mânăca României**.

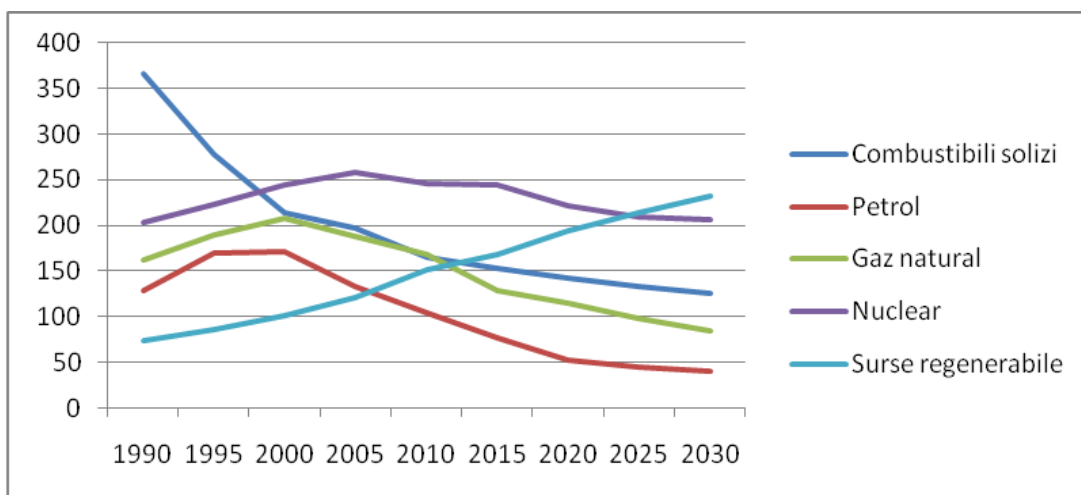
Dependența energetică a Europei va crește, nu va scădea

Agenția Internațională pentru Energie (IEA) prognozează o creștere a consumului de energie la nivel mondial imediat ce economia mondială se va fi relansat. Cererea mondială primară de energie este estimată să crească cu 1,5% pe an între 2007 și 2030 - o creștere totală de 40%.

Raportul CRPE prezintă statisticile privind țările cu cele mai mari rezerve de gaze și petrol, observând că Rusia ocupă primul loc la nivel mondial în ceea ce privește rezervele confirmate de gaze și locul 8 pentru cele de petrol.

Uniunea Europeană este în situația unei prognozate creșteri a cererii de energie până în 2030 concomitent cu scăderea resurselor interne. Studiile DG TREN din cadrul Comisiei Europene arată că țările UE vor consuma în 2030 cu 11% mai multă energie decât în 2005. Scăderea producției interne de energie se vede în graficul de mai jos.

Producția de energie primară în UE (Mtoe)

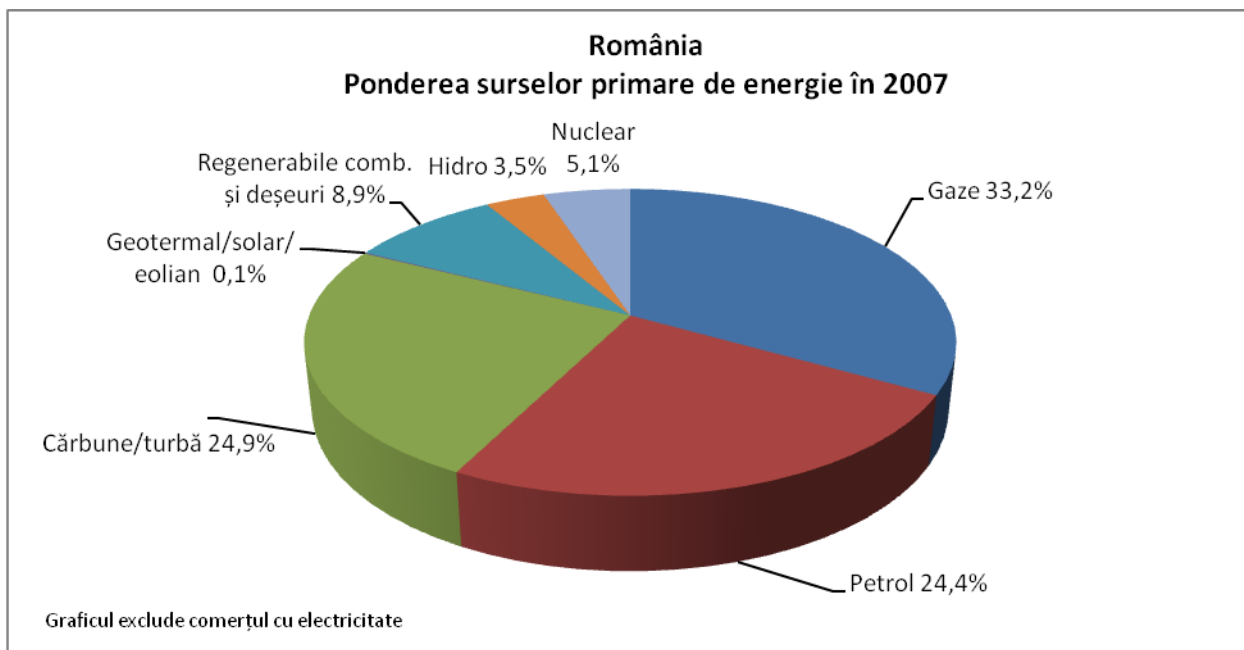
Sursa datelor: PRIMES, "European Energy and Transport - Trends to 2030", 2007 update, Comisia Europeană –DG TREN

Pentru UE-27, cea mai mare sursă de energie după petrol sunt gazele naturale. După o creștere spectaculoasă în utilizarea acestora între 1990 și 2005 (de la 17,9% la 24,6% din consumul intern brut-CIB), estimările arată o stabilizare a consumului de gaze în jurul cotei de 25% (din total consum energie) până în 2030.

Comisia Europeană se așteaptă ca doar sursele de energie regenerabilă să crească până în 2030. Însă chiar dacă energia regenerabilă câștigă teren, bazându-se pe un cadru de reglementare favorabil și costuri reduse cu expertiza și echipamentele, aprovizionarea cu energie va continua să depindă în mare măsură de combustibilii fosili.

Astfel, **dependența de importuri a UE** va crește până în 2030, cel mai mult pentru petrol – 95% importat, urmat de gaze - 84% (în comparație cu 58% la momentul actual).

Cazul României

Sursa datelor: Agenția Internațională pentru Energie (IEA)

Aprovizionarea cu energie primară a României este dominată de gaze, petrol și cărbune. După o scădere semnificativă în perioada 1990-1999, ca urmare a reducerii activității industriale, consumul total a început să crească ușor după anul 2000.

Importurile nete ale României au scăzut cu 41% din 1990. Dependența de importul de energie este mai scăzută decât media UE-27: în prezent, dependența de petrol a UE-27 se ridică la 83-86%, în timp ce pentru România, cu rezerve pentru 20 de ani, se ridică la 54%; pentru gaze naturale, dependența UE-27 se ridică la 58%, în timp ce România rămâne la numai 42%, cu rezerve pentru aproximativ 15 ani.

O problemă importantă a României este intensitatea energetică – pentru producerea a 1000 euro Produs Intern Brut, se consumă de patru ori mai multe resurse energetice decât media în UE.

Alternativele Europei

Piața gazelor naturale, prin specificul dat de contractele încheiate pe termen lung (datorită configurației infrastructurii de aprovizionare, bazată în principal pe conducte), este mai puțin flexibilă la elementul preț decât piața petrolului. Prin urmare, dependența de gazele naturale este tema mai sensibilă politic și deci cea mai mult abordată din perspectiva securității energetice.

Din 1990, UE a reușit să-și diversifice semnificativ sursele de aprovizionare cu gaz: Norvegia, Algeria, Nigeria și Orientul Mijlociu sunt responsabile de creșterea cu peste 80% a importurilor, în timp ce cota Rusiei din totalul de importuri de gaze a scăzut de la 75% în 1990 la puțin peste 40% în 2008. Problema, însă, rezidă în **diferențierea foarte mare a gradului de dependență de Rusia:**

de la 100% din consumul intern brut de gaze pentru Estonia, Finlanda, Letonia, Lituania, Slovacia și între 60-95% pentru Bulgaria, Grecia, Cehia, Austria și Ungaria, până la 0% în Portugalia și Spania.

În cazul petrolului, rețelele de conducte construite în perioada ex-sovietică încă mai oferă o influență semnificativă pentru Rusia în raport cu țările din Est. În cazul gazelor naturale, considerentele economice și geografia fac imposibilă pentru Europa Centrală și de Est reducerea semnificativă a dependenței strategice de gazul rusesc. Având în vedere perspectivele geopolitice actuale, Rusia încă pare o sursă mai sigură decât Caucazul și bazinul Mării Caspice. Totuși, situația nu necesită abordări radicale, deoarece **dependența de Rusia este reciprocă, astfel încât utilizarea energiei ca armă poate avea repercusiuni și asupra țării ce folosește un astfel de instrument.**

Se poate afirma că obiectivele majore ale instituțiilor europene în domeniul energiei ar putea fi circumscrise următoarelor elemente:

- continuarea dezvoltării pieței interne a energiei pe măsură ce este îmbunătățită transparența acesteia;
- asigurarea aprovizionării cu energie și resurse de energie primară pentru UE (de exemplu, reducerea dependenței statelor membre de importurile de gaz din Rusia, precum și din alte surse clasice de energie);
- creșterea eficienței energetice, crearea de rețele trans-europene de transport a energiei, diversificarea surselor de energie concomitent cu dezvoltarea de surse de energie regenerabile.

Soluții pentru reducerea dependenței

Cooperarea internațională poate juca un rol major în compensarea impactului nefavorabil al dependenței energetice.

În al doilea rând, trebuie "făcută ordine" în propria casă, printr-o mai bună interconectare a piețelor regionale și naționale. Ultimul pas, dar nu mai puțin important, ar putea fi continuarea dezvoltării și instituționalizarea legăturilor cu cei mai mari furnizori ai Europei. Cu toate acestea, pe termen scurt și mediu, se pare că soluția pentru a reduce dependența europeană constă în diversificarea țărilor-furnizoare și a rutelor (și țărilor) de tranzit, împreună cu creșterea fluxurilor și a capacităților de stocare.

Importurile de gaze din Rusia reprezintă 26% din consumul UE, și 40% din gazele consumate de gospodării și întreprinderi. În Europa centrală și de est, gazele rusești acoperă 87% din totalul importurilor și 60% din consum.

Dependența de Rusia înseamnă dependența de Gazprom. Grupul Gazprom deține cea mai mare rezervă de gaze naturale din lume, estimată la 33,1 mii de miliarde metri cubi și realizează 17% din producția de gaze la nivel mondial, cu o capacitate de producție, în 2008, de 549,7 miliarde metri cubi.

Care sunt alternativele Europei centrale și de est?

Raportul susține că diplomația energetică a țărilor din Est trebuie să ia în calcul și resurse de altă proveniență decât cea rusească. O zonă de interes este cea caspică și studiul prezintă proiectele europene legate de această regiune, dintre care cel mai important este gazoductul Nabucco.

Nabucco este foarte important pentru securitatea energetică a României, contribuind la diversificarea atât a surselor, cât și a rutelor de aprovizionare. Este un proiect european prioritar, recunoscut explicit ca atare de către Comisie și Consiliul European, eligibil pentru finanțare în cadrul Planului European de Relansare și susținut de patru state membre UE și prestigioase companii vest-europene precum RWE și OMV. Problemele principale ale proiectului rămân instabilitatea politică și diplomatică din zona furnizorilor Turkmenistan-Kazahstan și dificultățile financiare generate de criza economică, ce ar putea face ca unii parteneri să aibă rețineri privind contribuția financiară. Raportul avertizează că 2010 va fi un an crucial pentru Nabucco. Decizia finală de investiție trebuie luată până la sfârșitul anului, reprezentând cel mai important pas din dezvoltarea proiectului. Nu este încă prea târziu ca Rusia să intervină decisiv, așa cum a mai făcut-o recent, pentru a inversa o decizie a unui stat membru UE (sau cel puțin pentru a-l determina să amâne desfășurarea pașilor de implementare al proiectului) sau pentru a veni brusc cu o ofertă imposibil de refuzat pentru Azerbaidjan (care ar bloca astfel demararea efectivă a proiectului).

Este analizat apoi și proiectul South Stream, precum și poziția României față de acesta. South Stream nu este asociat conceptului de Coridor Sudic și nu reprezintă o alternativă reală la Nabucco, însă raportul recomandă menținerea interesului pentru acesta din urmă.

Următoare secțiune a raportului prezintă celelalte opțiuni ale României cu avantajele și punctele slabe ale acestora.

White Stream

Cu o capacitate proiectată de 8 miliarde metri cubi, acest proiect presupune construcția unei conducte de gaz ce va conecta Georgia de România, fiind luate în calcul mai multe variante de traseu ce implică, însă, existența unui tronson submarin și/sau tranzitul până în Ucraina, urmat de un tronson terestru până în România.

White Stream 2

Acest proiect, evaluat între 4 și 6 miliarde euro, presupune construirea unei conducte care să aducă gaz din Azerbaidjan până în portul georgian Batumi, construirea unui sistem de terminale pentru gaz lichefiat la Batumi și Constanța, gazul urmând a fi transportat pe vase specializate ce vor traversa Marea Neagră.

Alte proiecte analizate în raportul CRPE

- **Interconectorii regionali**
- **Importul de gaz natural lichefiat din Qatar**
- **Alternativa nucleară**
- **Alternativa cărbunelui**
- **Alternativa “verde”**

Raportul prezintă și ceea ce ar putea fii numiți **așii nefolosiți din mânăca României** și anume:

- România ca principal depozitar de gaz la nivel regional – posibilitatea construirii unui nou depozit de gaz natural la Mărgineni, în județul Neamț
- Resursele din platforma continentală nou dobândită a Mării Negre
- Cablul electric submarin Constanța-Istanbul

Concluzii

Autorul raportului, Robert Uzună, observă că tonul aparent ferm al conducătorilor europeni privind “securitatea energetică a Europei” este adesea urmat de abordări individualiste de genul acordurilor bilaterale cu Rusia (vezi Nord Stream). În aceste condiții, o bună relație politică cu țările furnizoare este o necesitate absolută. Dacă relațiile României cu statele din Caucaz și bazinul Mării Caspice sunt bune, nu există nici un motiv pentru care România să nu-și îmbunătățească relațiile cu Rusia. În același timp, trebuie admis că Rusia se comportă la fel ca orice mare putere într-o situație similară.

Bucureștiul nu va fi capabil să elimine în totalitate dependența (fie ea chiar parțială) de Federația Rusă, și nici să ignore incursiunile planificate ale acesteia în sectorul energetic din Europa. Din contră, ca parte a unei strategii mai largi, România ar putea să-și propună ca obiectiv cooperarea pragmatică cu Rusia, punând accent pe acele proiecte care pot fi reciproc avantajoase, precum depozitul de gaz de la Mărgineni.

Jucând înțelept, România poate deveni un “ax” pe harta energetică a Europei de sud-est, prin asumarea unui rol-cheie în avansarea eforturilor de integrare pentru realizarea unei piețe energetice regionale care să promoveze eficiența energetică și multiplicarea ofertei de energie, spre beneficiul actorilor europeni și regionali. O astfel de abordare ar permite României să **investească strategic în Republica Moldova**, fie prin a o sprijini să construiască centrale electrice în alte regiuni decât monopolista Transnistrie, fie prin completarea “inelului” de interconectori existent cu Ungaria și Bulgaria, ceea ce va asigura, astfel, cel puțin parțial, viitorul european al acestei țări.

Câteva dintre recomandările raportului:

Externe

Pentru România, realitatea demonstrează că a venit timpul să învețe “cum să trăiască cu *ursul* la ușă”: să înceapă să facă afaceri cu Rusia. După o retorică bilaterală adesea sinuoasă, România trebuie să devină pragmatică și să găsească o cale de a angaja Rusia în proiecte reciproc avantajoase.

Ținând cont de relațiile politice bune cu cele două țări, România ar putea încerca să își asume un rol de mediator între Turcia și Azerbaidjan, în vederea deblocării acordului de tranzit al gazului care va face Nabucco funcțional.

Pe termen lung România ar trebui să dezvolte un model de interdependență cu țările furnizoare, prin echilibrarea ofertei de resurse energetice cu:

- Exportul de produse finale sau alte produse, aceasta reprezentând, în prezent, o politică aplicată cu succes de către alte state membre UE precum Italia, Germania, Olanda etc. ;
- Transferuri de tehnologie și, acolo unde e posibil, investiții necesare partenerilor pentru a-și îmbunătăți capacitatea de extracție-explorare.

Interne

1. Înființarea unui Minister al Energiei și Resurselor și a unui Institut Național pentru Planificare Strategică.
2. Înființarea a două mari companii energetice naționale, deși contestată de unii experți, ar putea oferi o rampă de lansare pentru mobilizarea investițiilor necesare reorganizării și re tehnologizării facilităților de producție de energie, concomitent cu construirea de noi unitați de producție.
3. Un mix energetic mai echilibrat — Continuarea dezvoltării unor scheme de stimulare pentru utilizarea energiei regenerabile.
4. Creșterea nivelului de exploatare al platformelor petroliere maritime și al producției interne de gaz, cu o eventuală intrare în sistem a câmpurilor petroliere din partea românească a platformei continentale a Marii Negre câștigate în procesul cu Ucraina.
5. Adoptarea unei metodologii tarifare moderne, alături de sporirea independenței autorităților de reglementare energetică.
6. Continuarea construirii interconectorilor cu statele învecinate, dar cu păstrarea în atenție a nevoii de a prezerva resursele strategice și neexploatate încă în totalitate (în special cele de gaz).
7. Extinderea capacităților de stocare a gazelor naturale în diferite zone ale teritoriului național.
8. Continuarea proiectelor privind Gazul Natural Lichefiat, dar cu o ajustare inițială pentru terminale de dimensiuni mai mici, care ar face asemenea proiecte mai viabile într-o primă fază.